

Андрій ЮРАШ

СУЧАСНИЙ ЕКУМЕНІЗМ: СУСПІЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ У ПОСТМОДЕРНОМУ СВІТІ (до питання про онтологічні корені і принципи новочасного екуменізму)

На презентаційному зібранні Політологічного центру "Генеза" професор Олександр Фільц у своєму виступі висунув і обґрунтував тезу про наростання, збільшення кризових тенденцій у сфері нашого духовного буття на межі тисячоліть.

Поділяючи цю думку, що зовсім не означає апологетикування стихії апокаліптичності (вона зараз визначає духовний стан не лише численних релігійних неутворень, але й деяких поважних церковних організацій - наприклад, російського чи грузинського православ'я), у духовно-інтелектуальній сфері можна знайти для неї безліч підтверджень. Серед найяскравіших вимірів такої кризовості, поза сумнівом, слід відзначити наступні тенденції:

- деперсоналізація у сенсі внутрішніх потенцій і об'єктивних можливостей самовираження і самоусвідомлення;

- при цьому мова йде не лише про зменшення потенціалу для такої духовної самореалізації і самовираження, а й про втрату людиною бажання до збереження власної самобутньої духовної ідентичності;

- маргіналізація духовної сфери; обездуховлення суспільного простору відбувається за двома основними векторами - технократизація без чітких цілей і будь-якого достатнього духовного підґрунтя, підміна духовних вартостей суто матеріальними чинниками.

За цих умов будь-яке суспільство втрачає відчуття персональної відповідальності не лише за все вчинене, а й за майбутнє, яке вимальовується не як самодостатня світоглядна, унікальна за своїм змістом перспектива, а як певна матеріалізована данність, в якій немає потреби до творчого втручання і діяння.

Ще один вимір новочасної кризовості — паралельне існування кількох протилежних за своїм змістом тенденцій:

- з одного боку, процеси загальної духовно-релігійної приватизації (термін, який у західному релігієзнавстві протягом останнього часу став чи не найбільш популярним), а з іншого боку, безумовне прямування до глобалізації суспільства та універсалізації основних світоглядно-орієнтаційних чинників і пріоритетів;

- з одного боку, вражаючи розпорошеність ідей і концепцій (коли для світу стає очевидно, що він все більше відходить від однолінійного мислення, а тому втрачає здатність до швидкого і некритичного засвоєння найпростіших, часто просто примітивних, а тому і досить привабливих ідей), а з іншого - намагання утворювати різноманітні комбінації ідей, тобто балансування на межі еkleктики і компіляції.

Цілком природно, що за таких обставин регресуюче у духовному вимірі суспільство народило ідею екуменізму (від гр. *oikumene* - всесвіт, заселений світ). Екуменізм як інтелектуально-теологічний рух можна розглядати шонайменше у трьох вимірах:

- 1) рух за об'єднання християнських конфесій; 2) інтеграційні процеси у середовищі нехристиянських конфесій;

- 3) узгоджені дії християнських екуменічних організацій з нехристиянськими. Але серед цієї різноманітності підходів і багатоваріантності трактувань можна знайти спільний знаменник, суть якого зводиться до усвідомленого провідними речниками і теологами різних релігій і конфесій бажання віднайти універсальні релігійні ідеї і символи, які б дали можливість кожній людині відчувати в іншій особі, що дотримується інших віросповідних орієнтирів, свого духовного побратима,

який є рівним щодо всіх інших людей у своїх стосунках і відповідальності перед Богом.

У цьому сенсі ХХ ст., поза будь-якими сумнівами, можна назвати століттям екуменічної ідеї. З-поміж всього іншого, що породило чи розвинуло ХХ ст. у релігійно-церковній сфері (з одного боку, це потяг до партикуляризму, а з іншого - прагнення утворити синкретичні форми релігійного самовиявлення), ідея екуменізму є найбільш серйозним духовно-релігійним фактом.

Але, відзначаючи безумовну духовну плідність, навіть безальтернативність екуменічної ідеї, чи можна із такою ж упевненістю говорити і про практичний бік її втілення та зреалізування?

Від Единбурзької всесвітньої місіонерської конференції 1910 р., коли вперше було поставлене питання про потребу духовно-містичного об'єднання всіх віруючих, чи від талановитого розвитку цих ідей у працях шведського лютеранського єпископа Нагана Сьодерблума пройшло майже 90 років.

Змагаючи до більш продуктивного втілення екуменічних концепцій, зусиллями переважно протестантських і частково православних (у першу чергу - Вселенського, "Екуменічного" патріарха Нового Риму - Константинополя) дено-мінацій було створено кілька потужних міжнародних міжконфесійних структур і організацій, з-поміж яких найпомітнішою є діяльність Конференції європейських церков (КЄЦ), Європейської екуменічної комісії з питань церкви і суспільства (ЄЕКЦС), Ради церков Близького Сходу (РЦБС) та Всесвітньої ради церков (ВРЦ). Лише до складу останньої організації входить більше 300 Церков із 110 держав, об'єднуючи у такий спосіб 400-500 млн. віруючих.

З часом екуменічний рух вийшов за рамки християнства, знайшовши нових adeptів серед послідовників буддизму - Всесвітнє братство буддистів - та ісламу - Всесвітній ісламський конгрес, Академія ісламських досліджень при Аль-Азхарі (Каїр).

Однією з найцікавіших і одночасно найдраматичніших сторінок в історії світового екуменізму були стосунки між християнством та іудаїзмом. З боку іудейських авторів першим, хто продемонстрував відкритість у ставленні до діалогу з християнами, був Мойсей Мендельсон (XVII ст.). Праці ж Франца Розенцвейга і Мартина Бубера (обидва - ХХ ст.) стали апогеєм цього інтелектуального спрямування. З християнського боку про започаткування нової ери у стосунках між християнами та іудеями свідчить енцикліка II Ватиканського Собору "Nostra Aetate" (1965) та наступні рішучі заяви Ватикану із засудженням на високому теологічному рівні всіх форм антисемітизму.

Разом із безсумнівними успіхами на шляху адаптування суспільством екуменічних ідей спостерігаємо й безумовно регресивні чи принаймні неоднозначні прояви.

Назвемо лише найвідоміші факти. Римо-католицька церква, до якої належить більше половини всіх християн, і Церква адвентистів сьомого дня - третя за чисельністю і впливовістю у протестантському світі конфесія - й до цього часу з принципових міркувань залишаються поза структурами найвпливовішої і найавторитетнішої у світі екуменічної організації - Всесвітньої ради церков. Нещодавно з цієї структури вийшла Грузинська православна церква.

Українські конфесії і Церкви ще переконалише ілюструють песимістично-деструктивну тенденцію розвитку світового екуменічного руху. Варто лише відзначити, що жодна з основних деномінацій сучасної України не представлена у міжнародних екуменічних структурах: Українська греко-католицька церква не може брати участь в організованому світовому екуменічному русі, зважаючи на позицію Ватикану; Українська православна церква Київського Патріархату та Українська автокефальна православна церква позбавлені цієї можливості через безкомпромісний спротив Російської

православної церкви, її сателітів з числа православних церков та давніх стратегічних партнерів і "друзів" з-поміж протестантських деномінацій; реальну можливість брати участь у діяльності міжнародних екуменічних організацій має лише Українська православна церква Московського Патріархату - але не як самостійна структурна одиниця, а через посередництво РПЦ, структурним підрозділом якої вона, власне, і є.

У сенсі ставлення до світового екуменічного руху надзвичайно промовистою є і позиція найчисельнішої протестантської деномінації в Україні: відразу ж після утворення Українського союзу євангельських християн баптистів одним із перших рішень його керівництва було чітко артикульоване бажання залишити ВРЦ.

Таким чином, ведучи мову про екуменізм і усвідомлюючи реальні сьогочасні екуменічні процесів (про що говорять практично всі, вкладаючи у це явище принципово інший зміст), важливо не лише збагнути специфіку кожного підходу, що об'єктивно створить можливості для пліднішого діалогу, але й запропонувати певну ідеологічну платформу, базовану на принципах, які б були прийнятні і зрозумілі для кожної із сторін екуменічного діалогу.

За сучасних умов на перший план у сенсі принципів екуменізму виходять наступні постулати, які, незважаючи на дискусійність окремих із них, дають підстави і створюють умови для нелицемірного християнського духовного спілкування і поєднання (братерства):

- відмова від концепції виключності і претензій на повну "монополію на істину". У цьому сенсі надзвичайно важливою є теза, сформульована на п'ятій Генеральній асамблеї ВРЦ у Найробі: "Вся Церква несе ціле Євангеліє кожній людині у всьому світі". З цього приводу актуальною є й наступна сентенція, яка може бути застосована до будь-якого церковного тіла: у конкретній церкві немає повної і безумовної Істини, але й без цієї церкви так само не може бути повноти Істини;

- ставлення до віруючих інших конфесій як до своїх братів, які у будь-якому сенсі є рівні щодо інших конфесій у своїх стосунках до Бога;

- уміння бачити переваги і досконалості інших церков та недоліки у власній світоглядній та організаційній системах;

- прагнення вчитися у цих церков і переймати сильні сторони їхнього служіння;

- визнання того факту, що місія і діалог не виключають одне одного;

- збалансоване розуміння і зреалізування вертикального і горизонтального напрямів церковної місії: вертикальний вектор - примирення і орієнтація на Бога; горизонтальний вектор - примирення всього людства;

- повернення до думки, що без поєднання у церковній доктрині євангелізаційного і соціального служіння не можна говорити про повноту сповнення церквою своєї місії.

Шановний учасник і перший доповідач на цьому зібранні директор Інституту релігії та суспільства Львівської богословської академії Мирослав Маринович на презентації очолюваної ним інституції сказав приблизно таку думку: релігія і суспільство розвиваються з дуже відмінними швидкостями, і колись прийде час, коли відставання розвитку релігії від більш динамічного розвитку суспільства призведе до того, що релігія "спізниться" рівно на якийсь цикл. І тоді забуті церковні скарби стануть надзвичайно актуальними і будуть визнані з боку всього суспільства. Такий сценарій є можливим і надзвичайно бажаним.

Але, на наш погляд, більш ймовірним є інший варіант розвитку подій. Навіть при співпадінні траєкторії розвитку релігії і суспільства на різних витках циклічного розвитку говорити про повну гармонію і взаємодоповнюваність у жодному випадку не можна: по-перше, більш розвинене пост-модерністське суспільство потребуватиме й релігії, яка здатна на відповідному інтелектуальному і теологічному рівнях зустрічати й відповідати на поточні суспільні потреби і виклики.

Дуже сумнівно, що у цій ситуації церква виявиться здатною гідно відповісти на об'єктивний загальносуспільний прогрес. У кінцевому ж підсумку це може призвести до того, що церква втрапить основну свою якість і потенції до сповнення найважливішої функції - здійснення сотеріологічної місії за конкретних суспільних і політичних обставин. Якщо ж зникне ця духовна сіль, то що зробить нашу їжу солоною?